

9. Andy Weir – Martían

Autor

Osobní údaje

- **Jméno:** Andrew Taylor “Andy” Weir
- **Povolání:** spisovatel, programátor

Vzdělání a raná kariéra

- **Vzdělání:** studium informatiky na University of California, San Diego (bez dokončení)
- **Programátor od patnácti:** začal pracovat ve výzkumu jaderné laboratoře Sandia, později v AOL, Palm, MobileIron a Blizzardu

Přechod na psaní

- **Webové povídky a komiksy:** 2001–2008 psal humoristický webkomiks *Casey and Andy* a fanfikci *Cheshire Crossing*
- **První úspěch:** krátká povídka „The Egg“ (2009) se virálně šířila online
- **Sebepublikování:** román *The Martian* vydal nejprve zdarma v roce 2011 na svém webu

Hlavní díla

- **The Martian** (2011 web, 2014 tištěné) – adaptováno do filmu (2015) režisérem Ridley Scottem
- **Artemis** (2017) – thriller z měsíční kolonie; práva zakoupilo 20th Century Fox
- **Project Hail Mary** (2021) – finalistka Hugo Award za nejlepší román 2022
- **Cheshire Crossing** (2019) – grafický román na motivy vlastního komiksu

Styl a témata

- **Hard sci-fi:** důraz na vědeckou přesnost (orbitalní mechanika, botanik a fyzika)
- **Ironie a humor:** sarkastické poznámky, situační komika i v život-nebezpečných scénách
- **Morální dilemata:** otázky přežití, neutrality vs. zásahu, lidskost vs. technologie

Ocenění a uznání

- **John W. Campbell Award** za nejlepšího nového spisovatele (2016)
- **Goodreads Choice Award** za nejlepší sci-fi román (*The Martian*)
- **Finalista Hugo Award 2022** (*Project Hail Mary*)

Děj

Mark Watney je astronaut NASA, botanik a strojní inženýr, který je opuštěn na Marsu, když je posádka mise Áres 3 kvůli písečné bouři se silným větrem donucena evakuovat místo přistání v marsové Acidalia Planitia. Watney je při evakuaci proboden anténou, přičemž je zničen počítač v jeho skafandru, který monitoruje jeho životní funkce, a zbývajících pět členů posádky jej považuje za mrtvého. Jeho zranění se ukáže být relativně lehkým, ale vzhledem k tomu, že nemá žádný způsob, jak se spojit se Zemí, musí se spolehnout na své vědecké a technické schopnosti, aby přežil. V obytné části modulu nazývané Habitat (zkráceně Hab), postaveném na povrchu Marsu pro celou posádku mise Áres 3, začne pěstovat brambory a spalovat hydrazin, aby vyrobil vodu. Začíná si vést deník, o kterém očekává, že jej objeví archeologové dlouho po jeho smrti. Když satelitní snímky místa přistání ukáží důkazy jeho činnosti a NASA zjistí, že je naživu, začíná pracovat na způsobu jeho záchrany. Tyto informace kvůli případnému rozrušení zatajuje přeživším z posádky Árese 3, kteří jsou na cestě zpět na Zemi v plavidle Hermes.

Watney má v úmyslu odcestovat 3200 kilometrů do Schiaparelliho kráteru, ve kterém má za 4 roky přistát mise Áres 4. Na tuto cestu začne upravovat jeden z roverů mise Áres 3, na který přidá solární články a další baterii. Vykoná dlouhou testovací jízdu, při které získá bezpilotní přistávací modul Pathfinder a rover Sojourner. Tyto stroje odveze do Habu, což mu umožní spojit se se Zemí. Mitch Henderson, letový ředitel mise Áres 3, přesvědčí správce agentury NASA Teddyho Sanderse, aby mu povolil informovat posádku mise Áres 3 o tom, že Watney přežil. Členové posádky jsou nadšeni, s výjimkou Melissy Lewis, velitelky mise, která je zdrcena vinou kvůli opuštění Watneyho.

Když se blíží Watneyho druhá sklizeň brambor, vada v plachtovině jedné z přechodových komor Habu způsobí kolaps této komory a celého Habu, což vystřelí Watneyho ven, přičemž se mu poškodí přilbice skafandru. Watney přežije a opraví Hab, ale rostliny jsou mrtvé, čímž mu znovu hrozí vyhladovění. NASA chvatně připraví bezpilotní sondu, která má za úkol poslat Watneymu zásoby, ale nosná raketa sondy se při vzletu rozpadne. Díky dohodě poskytne Čínská národní vesmírná agentura novou nosnou raketu k dalšímu pokusu, ale vzhledem k tomu, že není čas sestavit sondu s přistávacím modulem, stojí NASA před výzvou sestavit sondu, jejíž náklad bude schopen přežít havárii. Mezitím objeví astrodynamik Rich Purnell trajektorii využívající gravitace jako praku, která by mohla dostat Hermes a posádku mise Áres 3 zpět na Mars k záchraně Watneyho a tím výrazně prodloužit délku mise, přičemž bude čínská raketa využita k vynesení zásobovací sondy k lodi Hermes při jejím průletu kolem Země. Sanders vetuje „manévru Riche Purnella“, protože představuje mnohem větší riziko pro zbylé členy posádky, ale Mitch tajně odešle informace o manévru na loď Hermes. Všech pět členů posádky s plánem souhlasí, a jakmile započnou manévry, je NASA nucena vyslat zásobovací loď, aby jim zachránila život.

Watney pokračuje v úpravách roveru, protože součástí nového záchranného plánu je příjezd na zamýšlené místo přistání mise Áres 4 a odlet v marsovském odletovém modulu (MAV), který během dlouhých příprav pro misi Áres 4 již provedl bezpilotní přistání. Při práci na roveru Watney omylem vyzkratuje elektroniku Pathfinderu, čím opět ztratí možnost komunikovat se Zemí. Zásobovací sonda je úspěšně vypuštěna a přistává na lodi Hermes. Během doby, kdy se Watney připravuje na svou cestu do Schiaparelliho kráteru, objeví NASA písečnou bouři, která se blíží k zamýšlenému Watneyho kurzu a která by mohla kvůli zhoršení přírodních podmínek způsobit nedobíjení solárních článků na Watneyho roveru, ale nemůže se s Watneym nijak spojit a varovat jej. Při překračování Arabie Terry si Watney všimne, že jeho kurz ohrožuje písečná bouře, a díky hrubému odhadu její rychlosti a směru je schopen ji objet.

Poté, co přežije převržení roveru při sestupu do Schiaparelliho kráteru, dosáhne Watney odletového modulu a znovu naváže spojení s NASA. Obdrží instrukce o radikálních úpravách na modulu, které jsou nutné ke snížení jeho váhy a které mu umožní zkřížit průletovou dráhu lodi Hermes. Úpravy zanechají na přední části modulu velký otvor, který Watney překryje plachtovinou z Habu. Při odletu se plachtovina roztrhne, což zpomalí vzlet a zanechá odletový modul na kurzu, který neumožňuje záchranu Watneyho Hermesem. Lewis vymyslí plán k překřížení trajektorie odletového modulu zažehnutím korekčních motorů a následně snížením rychlosti Hermese na rychlost MAV proražením otvoru v přední přechodové komoře Hermese za použití improvizované výbušniny z cukru a tekutého kyslíku. Jeden ze členů posádky, připoutaný na postroji, použije pilotovanou manévrovací jednotku, se kterou je schopen zachránit Watneyho z odletového modulu a dopravit jej zpět na Hermes. V závěrečném záznamu v deníku Watney vyjadřuje své nadšení ze záchrany.

O dílu

Žánr a vydání

- **Typ díla:** sci-fi román, *hard science fiction*
- **Originální název:** *The Martian*
- **Původní vydání:** nejprve vydáno jako webový seriál v září 2011, poté self-publishing na Amazonu (Kindle, 99 ¢)
- **Profesní tisk:** Crown Publishers, 11. února 2014; Ballantine Books vydalo papírovou verzi 28. října 2014 (416 stran)

Struktura a forma

- Román je psán především formou deníkových záznamů (logů) astronauta Marka Watneyho, prokládaných střídavými kapitolami popisujícími záchranné snahy NASA a posádky lodi Hermes
- Text obsahuje technické pasáže s podrobnými výpočty a postupy, dialogové sekvence hovoru s řídicím centrem a vnitřní monology postavy, doplněné černým humorem

Prostředí a čas

- **Místo děje:** Mars, povrch oblasti Acidalia Planitia a vnitřek obytného modulu (tzv. Hab)
- **Čas:** rok 2035 během mise Ares 3 – přesné datum začátku příběhu je 12. listopad 2035 (Sol 6)

Hlavní postavy

- **Mark Watney:** astrobotanik a mechanický inženýr posádky Ares 3, zanechán na Marsu a vystaven boji o přežití
- **Melissa “Watts” Lewis:** velitelka mise Ares 3, která věří, že Watney zahynul, než je informována o jeho přežití
- **Venkat “Venk” Kapoor:** ředitel programu Ares v NASA, koordinuje záchrannou operaci
- **Annie Montrose:** šéfka PR NASA, zajišťuje veřejnou podporu misí
- **Rich Purnell:** astrodynamik NASA, navrhne “Richův manévr” – odvážný plán na záchranu Watneyho

Témata a motivy

- **Člověk vs. příroda:** extrémní environmentální podmínky Marsu jako protivník, který nutí hrdinu improvizovat
- **Moc vědy a techniky:** podrobný popis botanických pokusů (pěstování brambor v martánské půdě), oprav strojů a fyzikálních výpočtů
- **Samota a lidská vytrvalost:** psychologický boj proti izolaci a beznaději, udržení optimismu i humorné glosy
- **Týmová spolupráce:** kontrast mezi Watneyho samostatným bojem a globálním úsilím NASA, důraz na důvěru a solidaritu

Styl a jazyk

- **První osoba:** autentické "hlasové" logy, sarkastický a sebeironický tón
- **Technický detail:** Weirova preciznost v dodržování fyzikálních zákonů a reálné vědy dává příběhu na věrohodnosti
- **Černý humor:** uvolňuje napětí a zvyšuje čtivost i v kritických situacích

Historický význam a dopad

- **Úspěch self-publishingu:** příklad knihy, která díky fanouškům a virálnímu šíření přešla z 99 c e-knihy na bestseller listy
- **Oživení zájmu o kosmonautiku:** pozitivní odezva NASA i vědecké komunity, kniha slouží jako motivační příklad pro popularizaci STEM oborů

Adaptace

- **Film (2015):** režie Ridley Scott, Matt Damon jako Mark Watney, uveden 2. října 2015; nominován na řadu cen, včetně 7 Oscarů; film přinesl knize další vlnu popularity
- **Audioknihy a rozhlasové verze:** čtené R. C. Brayem a Wil Wheatonem, úspěšné audio-streamingové tituly
- **Videohry a VR projekty:** interaktivní simulace přežití na Marsu inspirované dějem románu

Proč *Martana* číst dnes?

- Kombinace napínavého přežití a vědecké přesnosti nabízí silný příběh pro milovníky sci-fi i širší publikum.
- Ukazuje sílu lidského ducha, humor a vynalézavost v extrémních podmínkách.
- Dílo ovlivnilo populární kulturu a inspirovalo nové zájemce o vesmírné mise.

Sci-fi

- **Definice a charakteristika**
 - Žánr spekulativní fikce, zkoumající dopady vědy a techniky na jedince i společnost
 - Staví na „co kdyby“ premise, která posouvá současné poznatky a technologie do extrémních nebo futuristických scénářů
- **Hlavní tematické prvky**
 - Alternativní světy – většinou se děje v alternativním světě
 - Pokročilé technologie (robotika, umělá inteligence, kybernetika)
 - Mezigalaktické cestování a vesmírné civilizace
 - Cestování časem, alternativní reality a paralelní světy
 - Mimosemské rasy a první kontakt

- **Podžánry**
 - **Hard sci-fi** – důraz na vědeckou a technickou přesnost
 - **Soft sci-fi** – více se soustředí na sociální, psychologické a filozofické otázky
 - **Space opera** – epické konflikty ve vesmíru, velká měřítka, dramatické bitvy
 - **Cyberpunk** – temné futuristické metropole, vysoká technologie versus úpadek společnosti
 - **Dystopie a utopie** – vizualizace ideálních nebo naopak zhroutených společností
 - **Steampunk** – anachronistické technologie zasazené do viktoriánské éry
- **Historický vývoj**
 - Počátky v 19. a na začátku 20. století (Jules Verne, H. G. Wells)
 - Zlatý věk sci-fi (1930–1950): magazíny jako „Amazing Stories“, autoři jako Isaac Asimov, Arthur C. Clarke
 - New wave a postmoderní éra (1960–1980): experimentálnější formy, sociální a ekologické motivy
 - Současnost: diverzifikace hlasů (klimatické sci-fi, afro-sci-fi, feministické přístupy)
- **Klíčové motivy a otázky**
 - Etika a odpovědnost při tvorbě inteligentních strojů
 - Dopady kolonizace nových světů na původní obyvatele (mimozemské rasy či Země)
 - Možnosti a rizika genetických úprav a biologických experimentů
 - Sociální nerovnost, totalita a odpor v technologicky vyspělých společnostech
- **Světotvorba a styl**
 - Detailní popis technologických systémů a jejich fungování
 - Vytváření komplexních světů s vlastní historií, politikou a kulturou
 - Používání vědecké terminologie, často s vymyšlenými termíny pro fiktivní jevy
- **Funkce a význam**
 - Kritika a satira současných společenských trendů
 - Inspirace pro reálný vědecký a technologický vývoj
 - Rozšiřování obzorů a podněcování představivosti čtenářů i diváků
- **Mediální adaptace a vliv na kulturu**
 - Knihy – Andy Weir – Marťan, Ray Bradbury – 451 stupňů Fahrenheita
- **Současné trendy**
 - Důraz na udržitelnost a změnu klimatu (cli-fi)
 - Multižánrové fúze (sci-fi + fantasy, sci-fi + horor)
 - Virtuální a rozšířená realita jako nové platformy pro vyprávění